

Silvia Hosseini**Menetyksen ammattilaiset**

Hän kysyi heiltä: ”Onko lapsi kuollut?” He vastasivat: ”On.”

Kreikkalaiskirjailija Konstantinos Kavafiksen runo ”Jumala hylkää Antoniuksen” (1911) kertoo yöstä, jona Aleksandrian kaupunki piirrettiin. Runossa puhutellaan Marcus Antoniusta, roomalaista poliitikkoa, sotilasta, Kleopatran rakastajaa, jonka tappio Rooman tasavallan viimeisessä sisällissodassa sinetöitiin tuona yönä vuonna 31 eaa.:

*Kun keskellä yötä yhtäkkiä kuulet
näkyättömän seurueen kulkevan ohi
soidessa ihmeellisen musiikin ja äänten soiden –
älä turhaan murehdi onneasi, joka jättää,
älä epäonnistumisia, älä kokonaisen eliniän
suunnitelmia, jotka kuvitelmiksi muuttuivat.
Kuin kauan sitten valmistautuneena, rohkeasti
sano jäähyväiset Aleksandrialle, joka lähtee.
Varsinkaan älä mitään uskottele itsellesi,
älä sano, että se oli unta, että kuulit väärin;
älä alennu sen kaltaisiin turhiin toiveisiin.
Kuin kauan sitten valmistautuneena, rohkeasti
kuten sopii sinulle joka olit tällaisen kaupungin arvoinen,
mene vakain askelin ikkunaan
ja kuuntele liikuttuneena, mutta
älä rukoile, älä valita niin kuin pelkurit,
vaan viime nautinnoksesi kuuntele
salaperäisen seurueen ihania soittimia
ja sano jäähyväiset Aleksandrialle, jonka menetät.*

Runossa kerrotaan, miten häviö ja menetys tulisi kohdata – yleästi, torjumatta, valittamatta. Otsikko vihjaa, että puhuja olisi Antoniuksen jumala Herakles, legendan mukaan hänen esi-isänsä, joka antaa viimeiset ohjeensa ennen suurmiehen jättämistä. Tai ehkä sotilas puhuu itsekseen, pystyäkseen hyväksymään väistämättömän. Joka tapauksessa runo opettaa, että menetystä on syleiltävä: se on otettava vastaan sitä edeltäneen menestyksen vertaisella arvokkuudella.

Marcus Antonius riisti henkensä pian sodan hävittyään. En tiedä, osoittiko itsemurha hänen sielunsa suuruuden vai heikkouden. Alexandrian miehittäjästä, Octavianuksesta, tuli Rooman ensimmäinen keisari Gaius Julius Caesar Augustus.

*

Leonard Cohenin kappale ”Alexandra Leaving” perustuu Kavafiksen runoon. Laulussa hyvästejä jätetään kaupungin sijaan rakastetulle: rakkauden jumala valmistautuu lähtöön, ja Alexandra kiipeää hänen harteilleen. Ero on väistämätön, ”even though she sleeps upon your satin, / even though she wakes you with a kiss”.

Rakastavaiset viettävät viimeistä yhteistä iltaansa, juovat viiniä ja kuuntelevat musiikkia. Toinen osapuoli, jota sanoituksessa puhutellaan, on ”palauttanut kunniansa” Alexandran seurassa. Rakkaus on ylentänyt hänet, jonka nyt on valmistauduttava menetykseen.

Kuten Kavafiksen runossa, tuleva on otettava vastaan arvokkaasti, niin kuin sitä olisi harjoiteltu:

*As someone long prepared for the occasion
In full command of every plan you wrecked
Do not choose a coward's explanation
that hides behind the cause and the effect.*

”Komennon ottaminen” tarkoittaa omien virheidensä myöntämistä ja sen hyväksymistä, mistä on luovuttava, on jo luopunut:

*Say goodbye to Alexandra leaving.
Then say goodbye to Alexandra lost.*

Cohen kirjoitti laulunsa Kreikassa, Ateenan edustalla sijaitsevalla pienellä Hydran saarella vuonna 1999. Ehkä sanoituksessa muistellaan menneitä: Hydra oli runoilija-lauluntekijän koti 1960-luvulla.

Saari oli paratiisi, kunnes ei enää ollut. Onnellisen taiteilijayhteisön hajottivat päihteet, mielen sairaudet, syrjähyppy, erot.

*

Älä turhaan murehdi onneasi, joka jättää, älä epäonnistumisia, älä kokonaisen eliniän suunnitelmia, jotka kuvitelmiksi muuttuivat.

Kun erosin miehestäni, en lähtenyt rakkauden jumalan harteilla istuen. Rakkauden jumala häipyi eikä ottanut ketään mukaansa. Yritin hyväksyä menetykseni, ja matkasin Hydralle.

Saarella kaikki on täydellistä: täydellinen kuumuus, auringossa paahtuneen ihon tuoksu, sataman uneliaat aasit ja hevoset, niiden varjossa nukkuvat kissat ja koirat; lämmin, petrolinsininen ja smaragdinvihreänä läikkyvä Egeanmeri, jonka rannalta voi keräillä kiviä ja veden helmiksi hiomia lasinsiruja. Kun tuuli välillä henkäisee, se pyyhkii parvekkeiden istutuksia, ja kaupungin ylle laskeutuu vaaleanpunainen kukkasade.

Mutta Hydran jokaista aistia koskettava kauneus vääntyy, kun sitä katsoo surun läpi. Cohen tiesi tämän jo varhain. Runossaan ”Hydra 1960” hän kirjoittaa:

*Scalpels grow with poppies
if you see them truly red.*

Ikään kuin saari välillä näyttäisi nimensä mukaiset, hirviömäiset kasvot.

Kaikki on täydellistä, sanot, mutta auringonsäteet polttavat kuin laser, näkymättömät heinäsiikat räähkyvät puissa, ja matkalla rannalle kuivassa heinikossa makaa itkevä kissanpentu. Ajattelet tekemiäsi virheitä, jokaista pilaamaasi suunnitelmaa, etkä näe arvokkuutta missään. Et haluaisi herätä aamuisin. Et jaksa peseytyä. Makaan sängyssä ja ajattelet kissan kuolevan janoon; ajattelet, miten samantekeviä parvekekukat ovat, ja häpeät sitä, miten surusi sinua nöyryyttää.

*

Vuonna 2011 Cohen voitti Asturian ruhtinaan kirjallisuuspalkinnon. Palkintopuheessaan hän kertoi ymmärtäneensä, miten hänen on käytettävä ääntään, mitkä ohjeet tulivat hänen äänensä mukana. Hän sanoi:

The instructions were never to lament casually. And if one is to express the great inevitable defeat that awaits us all, it must be done within the strict confines of dignity and beauty.

*

Pikkuveljeni kuoli 14-vuotiaana, 20-vuotissyntymäpäivänäni.

Cohen käytti ilmaisua *väistämätön tappio* puhuessaan kuolemasta. Ajatuksissani veljeni kuolema on ennen kaikkea tappio. En usko kohtaloon, joten en tiedä, ketä vastaan perheeni hävisi, mutta odotimme sairasvuoteen vierellä hirveät vuodet, ja jäimme toiseksi. En ole vielääkään hyväksynyt sitä.

Siksi häviön tunne ja kuolemansuru ovat mielessäni kietoutuneet yhteen: kaikki pettymykset laukaisevat minussa kuristavan kuolemansurun, ja kuoleman sureminen nöyryytyksen ja häpeän tunteen.

Murehtiessani avioeroani Hydran saarella surin samalla veljeni kuolemaa. Surressani mitä tahansa itken aina hänen lyhyeksi jäänyttä elämäänsä.

Sydänsuru, kuolemansuru. Erilaiset menetykset tihkuvat toisiinsa, kasvattavat toisiaan.

Kun on nähnyt lapsen lihasten kuihtuvan niin, ettei hän pysty enää pitelemään kynää, nähnyt verestävän, sokeutuneen silmän, jota valtava kasvain työntää ulos kuopastaan; kun tietää kirurgien avanneen hänen kallonsa korvasta korvaan, kun on kuljettanut sormeaa arpea pitkin, kuullut lapsen kirkuvan "EN HALUA KUOLLA!", nähnyt hänen antavan lopulta periksi ja *hyväksyvän* kuolemansa, murtuu tavalla, josta ei voi toipua, vaikka aikaa kuluisi 18 vuotta.

Kuinka menetystään voi syleillä, kuinka voi surra kauniisti tai edes arvokkaasti, kun tuntee musertavaa kaunaa ja ikuista epäluuloa maailmaa kohtaan?

*

Keväällä 2012 matkustin jälleen Kreikkaan, Thessalonikin lähistölle, Dráma-nimiseen pikkukaupunkiin. Vierailin ränsistyneellä juutalaisella hautausmaalla, joka oli piilossa muurien takana, pölyisen tien varrella. David Koen -niminen opas avasi rautaportit ja kertoi paikkakunnan historiasta.

Ennen toista maailmansotaa Dráman ja muiden lähialueen kaupunkien väestöstä puolet oli juutalaisia. Nyt heitä ei ole jäljellä juuri yhtään, vaikka niin kristityt kuin muslimitkin yrittivät suojella juutalaisyhteisöä vainoilta. Davidin vaimon kuoltua muutama vuosi sitten mies jäi läheisen kotikaupunkinsa viimeiseksi juutalaiseksi. Vaimon hauta on yksi harvoista, jonka luona joku käy. Melkein kaikki muut ovat tuntemattomien vainajien nimettömiä leposijoja, kuin muistuttamassa kreikanjuutalaisen kulttuurin häviämisestä.

Opas kertoi myös isänsä tarinan: Lokakuussa 1940, muutamia kuukausia ennen Davidin syntymää, Italia hyökkäsi Kreikkaan ja isä joutui rintamalle. Hän oli nuori ja mennyt äskettäin naimisiin. Italian ja Kreikan välinen sota oli niin raskas, että kreikkalaiset kutsuvat sitä toisinaan nimellä *έπος*, "eepos". Taistelut kestivät vain kuusi kuukautta, mutta talviset olosuhteet olivat ankarat. Moni jäättyi kuoliaaksi. Davidin isä selviytyi ja palasi raskaana olevan vaimonsa luokse. Hän ehti olla kotona vain muutaman päivän, kunnes kaupunkiin marssineet bulgarialaiset teurastivat hänet ja kaikki muut juutalaiset, jotka eivät ehtineet piiloutua.

Tätä David sanoi surevansa yhä: isää, joka ei koskaan ehtinyt nähdä poikaansa, kokea ulottuvillaan ollutta onnea.

Sitten hän hymyili, tarjosi sokerileivoksia ja laski leivosrasian vaimonsa hautakivelle.

*

Söin leivosta ja nielin itkua. Villiintyneet kasvit kiipeilivät pitkin murenevia hautakiviä, ja mieleeni tulivat Berliinin juutalaismuseon vitriinit: holokaustin uhrien astiat, kirjat, hopeakammat... Mietin, kuinka erilaista on elää *tässä* ajassa, jossa ihmisten elinkaari on pidempi kuin heidän omistamiensa esineiden.

Ajattelin Davidin isän ja veljeni kesken jäänyttä elämää. Miten merkillistä oli tavata tuo mies, jonka arkisen ulkomuodon kuvaaminen ei tekisi oikeutta hänen olemuksensa herkkyydelle ja kirkkaudelle. Miten kiitollinen olin hänen tapaamisestaan.

Miten oudolta tuntui, kun *hän* kiitti seuruettamme, sanoi olevansa otettu siitä, että halusimme kuulla hänen tarinansa.

*

Never lament casually.

Cohen puhui tietysti omasta äänestään, runojensa ja laulujensa poetiikasta. Tuskin hän tarkoitti sanomaansa elämänohjeeksi. Mutta David Koenin välitön suhtautuminen murheeseen, oman elämänsä, perheensä ja kansansa menetyksiin, tuntui suorastaan runolliselta.

Mitä on sureminen arvokkuuden ja kauneuden rajoissa? Tämä on kuva siitä: sokerileivosrasia vaimon haudalla, nimettömien juutalaisten hautausmaalla.

*

Joku matkaseurueestamme totesi ohimennen, että Koenin suhtautumisessa kuolemaan oli jotain tyypillisen juutalaista.

Cohen näki ensimmäiset valokuvat keskitysleireistä 11-vuotiaana. Myöhemmin hän sanoi: "We Jews are the professionals in suffering."

Cohen ja Koen. Omanarvontuntoisen suremisen rabbiinit. Ehkä sukupolvien painon vuoksi juuri juutalaiset osaavat hyväksyä tappionsa arvokkaasti. He viettävät *šivansa* ja astuvat menetyksensä yli.

*

Viime syksynä vietimme toisen veljeni valmistujaisia. Yksi tuoli jäi tyhjäksi, se on aina tyhjä.

Se muistuttaa, aivan kuin emme olisi vielä oppineet, miten perusteellisesti ikävä rikkoo huoneen lait: Tyhjyyys ei ole tyhjyyttä. Puuttuva on eniten läsnä.

*

Onko siis tultava kärsimyksen ammattilaiseksi, jotta oppisi menettämään?

*

Esikoisteoksessani kirjoitin David Grossmanin romaanista *Sinne missä maa päättyy*. Olen kulkenut sen kanssa pitkään, olen kulkenut päähenkilö Oran mukana.

Ora lähtee Galileaan vaeltamaan pitääkseen poikansa Oferin elossa. Israelin armeijassa palvellut Ofer on ilmoittautunut kuukauden pituiseen, ylimääräiseen, vaaralliseen operaatioon, ja äiti ajattelee: "Jos minua ei tavoiteta, jos minua ei voi tavoittaa, Oferille ei voi sattua mitään." Ora ei ymmärrä ajatusta itsekään: "Hän tietää, ettei siinä ole järkeä, mutta missä sitten on?"

Romaanin sodanvastainen sanoma välittyy Oran riittämättömyyden tunteesta ja hänen perhepiirinsä vaiheista. Teos avaa näkymän rakkauden ja vanhemmuuden maisemaan, juutalaisten ja arabien sielunmaisemaan, väkivallan maisemaan maassa, joka on kaunis mutta vihan myrkyttämä.

Ora ottaa vaellukselle mukaan Avramin, rakastettunsa nuoruuden ajoilta. Heidän keskustelujensa kautta lukija oppii tuntemaan myös Oferin. Ora ja Avram yrittävät pitää Oferia elossa puhumalla tästä, mutta välillä he puhuvat pojasta niin kuin tämä olisi jo kuollut.

Oran surulla on ikään kuin kaksi kerrosta: Hän pakenee, koska ei ole valmis vastaanottamaan tietoa Oferin mahdollisesta kuolemasta. Pakomatallaan hän kuitenkin kantaa kuolemaa mukanaan, tulee tehneeksi surutyötä jo ennen poikansa menettämistä.

Sinne missä maa päättyy on surutyö itsessään. Grossmanin kirjoittaessa romaaniaan hänen poikansa Uri palveli panssarijoukoissa Israelin miehittämällä Länsirannalla. Isänsä kirjoitusprosessia tiiviisti seurannut poika menehtyi toisen Libanonin sodan ohjusiskussa, siinä väkivallan kierteessä, jonka säikeet ulottuvat eri puolille maailmaa ja menneisyyteen – sille jatkumolle, jonka varrella sai surmansa David Koenin isä.

*

Kuinka David-niminen mies saattoi antaa pojalleen nimeksi Uri? Vanhassa testamentissahan juuri Daavid lähettää Urian eturintamalle, varmaan kuolemaan, saatettuaan raskaaksi tämän vaimon, Batseban.

Mitä Grossman oikein ajatteli nimetessään poikansa? Mitä vanhempani ajattelivat antaessaan veljelleni nimen, joka tarkoittaa arabian kielellä miekkaa? Pitääkö lapsi nimellään varustaa taisteluun?

Romaanista suurin osa oli jo kirjoitettu ennen Urin kuolemaa. Grossman sanoo jatkaneensa työskentelyä suruajan jälkeen: ”Se mikä muuttui eniten viimeisen version kirjoittamisen aikana oli todellisuuden kaiku.”

Kuin kauan sitten valmistautuneena.

Ehkä sureminen on aina aloitettava hyvissä ajoin.

*

Löysin Egeanmeren rannalta vaaleanvihreän kiven. Se oli samanmuotoinen kuin saari, jonka reunalla se makasi. Hydran muotoinen.

Rannalta päin katsottuna näytti siltä, kuin saaren keskellä kohoava vuori piirtäisi rajan itsensä ja taivaan väliin. Tunsin kämmenelläni kiven painon ja mielessäni välähti painainen, jonka näin usein veljeni vielä eläessä.

Unessa kannan häntä sylissäni ja juoksen kapeaa polkua jyrkän vuoren rinteellä. Alas on loputon pudotus, on kylmää, pimeää ja sumuista. Juoksen niin kovaa kuin voin, mutta pelkään, etten ehdi ajoissa perille. Jalat tuntuvat raskailta, keuhkoihin sattuu, maa vierii allani ja vatsassa käy putoamisen aavistus. Veljeni pienenee käsivarsillani. Hän pienenee koko ajan. Lopulta hän on niin pieni ja kevyt, että kannan häntä toisella kämmenelläni, ja lopulta häntä ei enää ole.

*

Jos veljeni eläisi, hän täyttäisi tänä vuonna 33. Haluaisin kuvitella, millainen ihminen hänestä olisi tullut, mutta en pysty.

Ei ole mahdollista ajatella menetyksen ulkopuolelta.

Siitä kaikki alkaa, siihen kaikki palautuu, ja niin tulee olemaan aina.

*

Daavid, David ja David. Saitteko nimenne mukana menettämisen taidon?

Kun Uria on saanut surmansa, myös Daavidin on luovuttava pojastaan, sillä ”Herran silmissä hänen tekonsa oli paha”. Palvelijat eivät ensin uskalla kertoa isännälleen, koska pelkäävät tämän tekevän jotain epätoivoista. Mutta Juudan kuningas edes vietä suruaikaa: ”Miksi nyt enää paastoaisin, kun hän on kuollut? Voinko saada hänet takaisin elämään? Minä menen aikanaan hänen luokseen, mutta hän ei voi palata minun luokseni.”

Maanmieheni, persialainen runoilija Mawlana Rumi on sanonut juuri päinvastoin: ei pidä murehtia siksi, koska kaikki menetetty *palaa* takaisin toisessa muodossa.

Kuinka kauan sitä pitää odottaa, ja onko se, mikä palaa takaisin, yhtä valtavaa kuin on tämä menetyksen tunne?

Lähteet

- Dorman, Lorraine S. & Clive L. Rawlings 1990: *Leonard Cohen. Prophet of the Heart*. London: Omnibus Press.
- Cohen, Leonard 1973/1964: "Hydra 1960." *Flowers for Hitler*. London: Jonathan Cape Ltd.
- 2001: "Alexandra Leaving." *Ten New Songs*. Sony Music Entertainment Inc. (CD)
- 2011: "How I Got My Song." Puhe Asturian ruhtinaan palkint juhlassa.
<http://www.youtube.com/watch?v=VIR5ps8usuo>. Katsottu 2.6.2014.
- Grossman, David 2011/2009: *Sinne missä maa päättyy*. Englanninkielisestä käännöksestä *To the End of the Land* suomentanut Markku Päckilä. Helsinki: Otava. Hebreankielinen alkuteos *Iša borahat mi-besora*.
- Kavafis, Konstantinos 2005: "Jumala hylkää Antoniuksen." *Barbaarit tulevat tänään*. Suom. Tuomas Anhava. Helsinki: Otava.
- Vanha testamentti*, Toinen Samuelin kirja 11–12. Vuoden 1992 suomennos.
<http://www.evl.fi/raamattu/1992/UT.html>. Luettu 2.6.2014